

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Dějepis 2. ročník

Projekt Multikulturní výchova na OA
Holešovice

reg. č.

CZ.07.4.68/0.0/0.0/16_037/0000318

Obsah

1. Vazba na ŠVP	3
1.1 Současný stav	3
1.2 Inovace	3
2. Učební osnovy	4
3. Výukové materiály	5
3.1 Raná historie jihovýchodní Asie	5
3.2 Chrámové státy a jejich pokračovatelé.....	6
3.3 Hinduismus, buddhismus.....	9
3.4 Dynastie a obchodníci.....	14
3.5 Francouzská kolonizace.....	16
3.6 Druhá světová válka a nezávislost.....	17
3.7 Vietnamsko-české vztahy.....	20

1. Vazba na ŠVP

V této části bude uveden odkaz na konkrétní část školního vzdělávacího programu, který bude prostřednictvím projektu inovován o témata multikulturní výchovy. Vždy zde bude uveden odkaz na část „učivo“ a „ŠVP výstupy“. V části současný stav bude ze ŠVP zkopírováno učivo a ŠVP výstup. V části inovace bude stručně popsáno, o co bude stávající téma rozšířeno, upraveno, inovováno apod. Vždy s důrazem na témata multikulturní výchovy.

1.1 Současný stav

Učivo – kolonialismus s důrazem na koloniální politiku mocností v 19.století

ŠVP výstup – vysvětlí rozdělení světa v důsledku koloniální expanze a rozpory mezi velmocemi

1.2 Inovace

Téma bude rozšířeno o problematiku historického vývoje jihovýchodní Asie a doplněno charakteristikou náboženských směrů, které ovlivňovaly život v této oblasti. Inovací je pak rozbor česko-vietnamských vztahů.

2. Učební osnovy

Zde bude doplněna tabulka s již inovovaným učivem a ŠVP výstupy pro celý předmět. Pasáže týkající se inovace v oblasti multikultury budou barevně zvýrazněné a bude s nimi pracováno v kapitole 3.

Učivo	ŠVP výstupy
1.Raná historie jihovýchodní Asie 2.Chrámové státy a jejich pokračovatelé 3.Hinduismus, buddhismus	1.Popíše počátky historie v této oblasti 2.Srovnává a hodnotí vývoj států jihovýchodní Asie 3.Diskutuje o vlivu víry na charakter společnosti
4.Dynastie a obchodníci 5.Francouzská kolonizace	4.Vysvětlí význam obchodu v této oblasti 5.Objasní význam i důsledky francouzské koloniální politiky
6.Druhá světová válka a nezávislost 7.Vietnamsko-české vztahy	6.Popíše politické a společenské změny během války a po ní 7.Uvede příklady vzájemných vztahů, projevuje toleranci k odlišným kulturám

3. Výukové materiály

V této kapitole již budou zpracovány výukové materiály rozšiřující stávající výuku ve škole o téma multikultury. Jednotlivé dílčí nadpisy pak budou mít stejný název jako inovované učivo uvedené v tabulce č. 2. V prvním odstavci textu bude vždy uvedeno, k jakému výstupu ŠVP se učivo vztahuje.

Učivo

3.1 Raná historie jihovýchodní Asie

Obyvatelé jihovýchodní Asie měli už kolem roku 6000 př.n.l. dobře zavedenou kmenovou společnost, která si obstarávala obživu lovem, sběračstvím, rybolovem a v některých částech země se začala zabývat i raně tropickým zemědělstvím. V oblastech s vhodnými podmínkami, zvláště poblíž řek a jezer, existovaly komunity v malých vesnicích, kde se lidé věnovali také výrobě keramiky.

Rozvinuté zemědělství, které už znalo pěstování rýže, začalo do této oblasti pronikat ze severovýchodu kolem roku 5000 př.n.l. a dále se během dalších tří tisíc let dostávalo na jih. Rozvoj zemědělství patrně souvisel se stěhováním lidí z jižní Číny. Objevily se první vymezené oblasti, kde žili Vietnamci, Thajci, Khmerové a další rozdílné jazykové skupiny. Zhruba ve stejné době probíhala i jiná migrace zemědělců, původem z Tchaj-wanu, kteří se usazovali na východních a jižních ostrovech a podél pobřeží a vytvářeli základ malajské společnosti. Ačkoli neolitická kultura jihovýchodní Asie se svými jedinečnými rysy již dávno existovala, raně zemědělskou společnost ovlivňovala kultura vyspělejší Číny. Kolem roku 1 500 př.n.l. přinesli Číňané do této oblasti výrobu bronzů a o tisíc let později i výrobu železa. V té době vznikla v deltě Rudé řeky v severním Vietnamu plně rozvinutá společnost, která se naučila tyto kovy zpracovávat.¹ Archeologové ji označují **dongsonská kultura**.

Typické jsou pro tuto kulturu rozměrné, velmi propracované bronzové bubny. Používaly se při různých obřadech a zdobila je vyobrazení člunů, domů, pohřbů a volů, která jsou živým svědectvím o životě v tomto období. Podobné bubny byly nalezeny prakticky po celém území jihovýchodní Asie.² Mimo jiné se tato kultura také vyznačovala tím, že na zavlažovaných polích začala pěstovat rýži jako hlavní plodinu.

¹ Tematická encyklopedie Larousse, sv.5: Dějiny lidstva, Praha 2000, s.277

² Tematická encyklopedie Larousse, sv. 4: Umění a literatura, Praha 1999, s.142

Čiňané tuto oblast dobyli v roce 111 př.n.l., rozšířili sem svůj politický vliv a během prvního tisíciletí našeho letopočtu začlenili severní Vietnam pod Čínské císařství.

Na západě jihovýchodní Asie se projevovaly podobné vlivy také z Indie. Indové se zde sice neusadili, ale od prvního tisíciletí před naším letopočtem šířili indičtí obchodníci a poutníci kulturu a náboženství podél západního pobřeží dál do Indočíny a přes ostrovy také na jih, zejména na Jávu a Sumatru. Tyto kontakty umožnily pronikání indických principů společenského a státního uspořádání mezi kmenové společnosti.

První doložený existující stát, který se ocitl pod tímto vlivem, byl khmerský Funan v údolí dolního toku Mekongu. Prožíval vrchol své slávy mezi 2. a 6.stoletím našeho letopočtu. V 6.století Funan dobyl další khmerský stát Čenla, ležící dále ve vnitrozemí. Funan a Čenla kontrolovaly mořské cesty, zejména obchod celé jihovýchodní Asie, který byl důležitým stimulem politického vývoje oblasti. Podobné státy, ovlivněné indickou kulturou, kterým vládli zbožštělí králové sídlící v chrámových městech, vznikaly ve stejné době na Sumatře a na Jávě. Jejich základem bylo pěstování rýže na trvale zavlažovaných polích.

3.2 Chrámové státy a jejich pokračovatelé

Jihovýchodní Asie, která obchodovala s Indií už asi od roku 400 př.n.l., byla ovlivněna indickým sociálním a náboženským myšlením. Kolem roku 500 n.l. zde již existovalo mnoho hinduistických a buddhistických staveb. Domorodé obyvatelstvo cizí bohy ochotně přijímalo, avšak vládci často hinduistickou a buddhistickou víru zneužívali k vlastním politickým cílům. Do roku 1000 se rozšířil kontakt mezi pevninou a malými ostrovními polis (městskými státy nebo královstvími), a v důsledku toho se v těchto zemích rozvíjela zvláštní forma kultury s rysy kultury indické.

Během 6.až 9.století ovládala severní **Vietnam** čínská dynastie Tang. Po jejím pádu založil

vietnamský buddhistický klan Ly říší nedaleko dnešní Hanoje a na planinách při řece Hong vybudoval mnoho klášterů. Kolem roku 1070 vypukla mezi čínskou dynastií Song a dynastií Ly válka. V roce 1225 uchopila moc vietnamská dynastie Tran. V této době zemi vyčerpávaly ještě války s Mongoly. V 15.století opět čínská okupace narazila na vietnamské hnutí odporu, které vedl bohatý statkář Le Loi. Poté byla za dynastie Le vybudována vláda, která sloužila jako model pro příštích pět století. Po pádu dynastie, počátkem 16.století, pokračovaly občanské války.

V jižní části Vietnamu žili Čamové, kteří se usadili v pobřežních oblastech jako například v Phan Rangu poblíž dnešní Pandurangy. Tvořili politicky oddělené státečky a budovali hinduistické a buddhistické chrámové komplexy v říčních údolích. Naleziště těchto komplexů se nacházejí v Mi Son, Dong Duong a Tra Kieu. Čamové, kteří se v 11.století sami Vietnamcům bránili, se s nimi nakonec spojili proti mongolské invazi dynastie Yuan. Vietnamští králové dynastie Le přesto začali od konce 14. století své panství rozšiřovat na úkor Čamů. Připojili všechna severní teritoria, zatímco jižní oblasti si zachovaly částečnou nezávislost.

Západním směrem od jižního Vietnamu se rozkládalo khmerské území (**Kambodža**), jehož vládcové se během 7.století posunuli k severu, k jezeru Tonle Sap. Jejich hospodářství po dalších šest století záviselo na pěstování rýže. Králové uplatňovali svou moc prostřednictvím náboženské hierarchie ochranných kultů Šivy, Višnu a Buddha.

Džajavarman II. (zakladatel Khmerské říše) se v 9.století jako první dobyvatel rýžových zemí usadil blízko budoucího Angkoru. Zavedl kult Boha-krále, tzv.*devaraja*, který ovládal khmerskou historii po celá dlouhá století. Džajavarman ztotožnil sebe a všechny budoucí krále s bohem a toto mystické spojení zaručovalo blaho říše.

Budování chrámů potvrdilo náboženský charakter vládnoucí dynastie. Koncept *devaraja* byl v 11.století za Surjavarmana I. zmírněn principy buddhismu *theraváda*, v němž král byl ochráncem a hlavou náboženství, nikoliv bohem. Surjavarman I. rozšířil říši o oblast Lopburi v dnešním Thajsku. Koncem 13.století se i sem rozšířil buddhismus *theraváda* (tzv. „úzká cesta ke spáse“). Budování chrámů ustalo a sanskrť byl nahrazen nápisy v jazyce *páli*. Thajská vojenská agrese v 15.století donutila Khmery opustit Angkor a přesunout se na jih a na východ.

Thajsko (Monové, Khmerové a Thajci) – v 6.století převládali v pánvi Menamu Monové, kteří vyznávali buddhismus *theraváda* a stavěli své chrámy až po Chiang Mai na severu. Khmerský vliv, který sem pronikl ze severovýchodu, se uplatňoval až do 13.století. Mezitím Thajci postoupili ze severu na planiny, aby unikli Mongolům. Koncem 13.století dobyl thajský král Mangrai severní monskou základnu Haripunjaya a přesunul se do Chiang Mai. Sukchothaj bylo prvním thajským královstvím. Jeho druhým králem se stal Ráma Khamheng, který bývá považován za tvůrce thajského písma. Svou říši rozšířil desetinásobně od Luang Prabangu na východě přes centrální plošiny až k jižnímu poloostrovu. Monové v dolní Barmě (Myanma) jejich nadvládu rovněž akceptovali.

Barma a Pagan – v 10.století vládli severní Barmě (Myanma) Pyuové, zatímco Monové ovládali Taton na jihu. Asi v 11.století Barmánci zemi sjednotili a vládli jí z Paganu, zemědělského obchodního střediska všech okolních rýžových zemí. Za vlády krále Anorathy se stal Pagan důležitým politickým centrem. Anoratha dobyl Thaton, což umožnilo pronikání monské kultury a *theravádského* buddhismu. Kolem 12.století však nastal posun od monské kultury k barmské. Koncem 12.století získaly kláštery část půdy, což způsobilo politický rozkol.

V polovině 13.století se Pagan rozdělil. Byl to podobně jako Angkor uzavřený zemědělský útvar, který ovládal pobřežní oblasti. Od 11. do 13.století určovaly Angkor a Pagan rozvoj celé pevninské části jihovýchodní Asie.

3.3 Hinduismus, buddhismus

Hinduismus je složitá směsice tradic, náboženských obřadů a přesvědčení, různých filozofií, mytologií a folkloru. Hinduistická tradice nemá zakladatele a nestojí na žádné ústřední autoritě, věrouce ani dogmatech. Formovaly ji názory a náhledy řady duchovních učitelů a světců. Hinduismus pracuje s širokým pojmem Pravdy či Božství, jež tvoří základní princip bytí. Spíše než na dogmatech spočívá víra v dodržování náboženských, společenských, morálních a rodinných zákonů. Kořeny hinduistických tradic sahají až do období let 2 500 př.n.l., ke starověké civilizaci údolí Indu. Okolo roku 1 500 př.n.l. přišli do Indie Árijové a přinesli vlastní víru i obřady a také jazyk sanskrt, v němž vznikly nejstarší posvátné texty hinduismu, tzv.*védy*.³

Podle hinduistů je čas cyklický, opakující se proces bez počátku i konce. Vesmír prochází procesem stvoření a zániku a všechen život podléhá kruhu *sansáry*, cyklu zrození, smrti a znovuzrození. Hinduisté se z něj snaží osvobodit a spojit se s Bohem. Ke spáse (mókša) vedou tři cesty: *karma* (čin), *bhakti* (oddanost Bohu) a *džňána* (poznání). Karma zahrnuje všechny myšlenky a činy formující lidský osud. Běh přítomného života se považuje za důsledek minulé karmy. Po smrti odhodí duše opotřeбенé tělo, vstoupí do jiného a získává novou zkušenost. Než člověk dosáhne vysvobození, může naplňovat svou karmu v lidském i zvířecím těle, v tomto nebo v jiném ze světů. Z myšlenky opakovaného zrození plyne, že se jedinec postupně stává dokonalým. *Dharma* je klíčovým pojmem s mnoha významy, jako „věčný zákon“, „pravda“, „spravedlnost“, „morálka“, „povinnost“. Patří ke čtyřem cílům života.

³ McLoughlin, Světová náboženství v kostce, Praha 2005, s.17

(Dalšími jsou bohatství, rozkoš a vysvobození.) Každý člověk má povinnost vůči rodině, společnosti a světu. Věrnost dharmě vede k příznivé karmě a nakonec i k vysvobození. *Ahinsa* znamená „neublížování“ a patří k nejvyšším morálním normám. Za jistých okolností lze ovšem ospravedlnit i násilí. Mimořádný význam má *ahinsa* i v buddhismu. Hinduisté jsou velmi často vegetariány. Vepřové a hovězí maso je zakázáno. Kráva symbolizuje posvátnost všeho stvoření. Hinduisté věří v *brahma*, tj. nejvyšší jsoučno a jediný věčný princip, jenž je zároveň nadpřirozený i přítomný ve všem stvořeném. Výraz *trimúrti* se vztahuje ke třem odlišným, ale navzájem se doplňujícím stránkám *brahma*: Stvořiteli (*Brahma*), Udržovateli (*Višnu*) a Ničiteli zla (*Šiva*). Přestože je *Brahma* stvořitelem, jeho kult není prvořadý. *Višnu* je udržovatelem vesmíru a světa. Kdykoli dojde na zemi k ohrožení souladu a míru, objevuje se tam on ve zvířecí, pololidské nebo lidské podobě. Těmto vtělením se říká *avatáry* (sestoupení). Desátý *Višnuův* avatár se teprve očekává. Nejúplnějším *Višnuovým* vtělením je osmý avatár, *Kršna*. Objevuje se v mnoha podobách, mj. jako božské dítě nebo mladý pastýř krav hrající na flétnu. Třetí člen trojice *trimúrti* – *Šiva* – má velmi složitou podstatu, jež obsahuje mužské i ženské prvky. Jako král tance (*Natarádža*) představuje kosmickou energii prolínající vesmír i svět. Ženský rozměr božství se nazývá *šakti*, tj. „síla“ nebo „energie“. Vtělením této síly je množství hinduistických bohyní. *Brahmova* manželka *Sarasvatí* je bohyní moudrosti a umění. Obvykle se zobrazuje vsedě na lotosovém květu se strunným nástrojem a svatými písmi v rukou. *Lakšmí*, choť *Višnuova* a bohyně bohatství a blahobytu, bývá vyobrazována, jak sedí nebo stojí na lotosu a rozsypává zlaté mince. *Párvatí* (také *Durga* či *Kálí*) vystupuje jako vlídná a laskavá bytost a oddaná *Šivova* choť.

Jako Durga má podobu válečnické bohyně jedoucí na tygrovi nebo na lvovi a zabíjející buvolího démona. Symbolizuje tak vítězství dobra nad zlem. Jako Kálí nosí věnec z lebek a v ruce drží uťatou démonovu hlavu.⁴

Buddhismus se zrodil v Indii kolem roku 500 př.n.l. z učení duchovního vůdce Siddhárthy Gautamy nazývaného s úctou Buddha (Probuzený). Přesto v samotné Indii do 13.století téměř vymizel. Byl to důsledek vpádu muslimů a také skutečnosti, že se buddhistické myšlenky a obřady oklikou navrátily do centra hinduismu. (Buddha začal být považován za devátého Višnuova avatára neboli vtělení.) Přesto se během tisíce let stal hlavním náboženstvím jihovýchodní Asie, a to nikoli výboji, ale přímým kontaktem. Tzv. jižní buddhismus se rozšířil na Cejlon, do Barmy, Thajska, Laosu, Kambodže a Vietnamu. Severní buddhismus pronikl z Indie přes Himaláje do Číny, Tibetu, Mongolska, Koreje a Japonska. Gautama žil pravděpodobně v 5.století př.n.l. Jako královský syn vyrůstal v přepychu. Podle legendy se Gautamův otec snažil před synem skrýt utrpení světa. V šestnácti letech se Gautama oženil a zplodil syna. Když mu bylo 29 let, spatřil postupně při vyjížděcích po městě starce, nemocného muže a mrtvolu – „tři znaky pomíjivosti“. Tehdy si uvědomil, že i on jednou onemocní, zestárne a zemře, jednoduše proto, že se narodil do tohoto světa. Pak zahlédl vyrovnaného a šťastného *šramanu* – mnicha – a hned se rozhodl, že se sám stane mnichem a bude hledat vysvobození z útrap. Když rodina spala, opustil palác a odešel do pralesa. Tím, že se zřekl světského života, určil směr příštího vývoje buddhismu, v jehož mnoha větvích je klášterní život nejvyšším ideálem. Gautama vyhledal duchovní učitele a vyzkoušel mnoho způsobů meditace. Jistý čas žil v krajním odříkání a málem vyhladověl k smrti, aby silou vůle získal osvícení.

⁴ Keene, M., Světová náboženství, Praha 2008, s.98-99

Pak pozřel trochu jídla a usadil se k rozjímání. „*Tedy, ve věku 35 let a po těžkém vnitřním boji s pokušitelem Márou a čtyřiceti devíti dnech meditací, dosáhl stavu duchovní svobody zvané nirvána (nibbána), tj. vyvanutí*“.⁵

Nejlepším vyjádřením zásad buddhismu jsou tzv. čtyři vznešené pravdy. Připomínají lékařský postup při určení diagnózy, předpověď vývoje nemoci a stanovení léčby. *První pravda* říká, že žít znamená trpět. *Druhá pravda* stanoví příčinu utrpení – touhu. V *třetí pravdě* Buddha prohlašuje, že zná lék proti utrpení – je jím uhašení touhy, tedy nirvána. *Čtvrtá pravda* předepisuje léčbu. Uhasit touhu a ukončit utrpení lze putováním po „vznešené osmidílné stezce“. Jako učitel putoval Buddha 40 let po Indii a přitáhl zástupy oddaných žáků, příznivců i nezávazných zájemců. Když v osmdesáti letech zemřel, obec jeho stoupenců uchovala jeho učení i příklad a předávala je dál. Potulní *šramani* (členové obce) původně neměli stálý domov, ale časem začali během tříměsíčního období dešťů nacházet přechodné útočiště v kláštorech, kde mohli s podporou tamní obce konat duchovní cvičení. Klášterní život se začal řídit přesným řádem založeným na Buddhově učení a na jeho příkladu. Obojí bylo shrnuto v písmech zvaných *vinaja*. Kromě těchto pravidel přežily a sepsání se dočkaly i další Buddhovy myšlenky. Tak vznikly *sútry*, které spolu s komentáři a filozofickými pracemi předních buddhistů všech dob tvoří rozsáhlou sbírku posvátných textů. Buddhismus má širokou základnu, a přestože lze všude vystopovat tytéž základní myšlenky, jednotlivá učení se značně liší v závislosti na místě, času a učiteli. Gautama Buddha je například vysoce ctěn na Cejlonu, kdežto japonský buddhismus dává přednost jiným „kosmickým“ Buddhům neboli *bódhisattvům*. Pro některá učení je zásadní meditace, pro jiná nemá význam. Také mnišství

⁵ Tematická encyklopedie Larousse, sv.6: Lidská společnost, Praha 2001, s.138

může hrát stěžejní i zcela vedlejší roli. Jižní buddhismus, v němž převládá tradice *theraváda* (učení starých), si udržuje ideál mnicha, který opustil svět, aby kráčel po Buddhově stezce, a hledá útočiště v „trojici klenotů“: **Buddha – dharma – sangha** (příklad Gautamova života, jeho učení a společenství mnichů). Gautama je uctíván jako výjimečný člověk, jenž se vyprostil z věčného koloběhu a ukázal tak cestu dalším lidem. Bývá často předmětem až lidového uctívání. Přesto není považován za živoucí božstvo, ale jen za velkého učitele. V minulosti už žili jiní buddhové a v daleké budoucnosti přijdou další. Laici, tedy ti, kdo nepatří do mnišské obce, nemusejí meditovat ani plnit všechna přikázání. Mohou získat zásluhy štěrností, mravným životem, dodržováním dharmy a doufat, že se v příštím životě stanou mnichy. Pro většinu „jižních“ buddhistů tak věřit znamená tolik, co podporovat základní pravidla morálky (např. nekrást) a prostřednictvím příběhů i občasných návštěv kázání si osvojit část Buddhovy nauky. Mohou se také účastnit poutí na místa spjatá s buddhismem nebo slavností, jako je květnový **vésakh** připomínající Buddhovo narození, osvícení a smrt. Théravádská sangha (společenství mnichů) se skládá jen z mnichů; ženské buddhistické řády zanikly v 11. století.⁶ Přesto se i dnes najdou ženy žijící klášterním životem. Mniši se ve společenství seznamují s théravádským učením, jež sdílí mnohé zásadní myšlenky s hinduismem. Vesmír je podle něj nekonečný a v podstatě neskutečný. Živé bytosti jsou kvůli vlastním touhám a činům (**karmě**) uvězněny v nekonečném koloběhu zrození a smrti (**sansáře**). Lidmi se stávají jen zřídka; z trestu za špatné skutky se většinou rodí jako zvířata nebo nižší tvorové. Konají-li naopak dobro, mohou však být odměněni krátkým pobytem

⁶ Tematická encyklopedie Larousse, sv.6: Lidská společnost, Praha 2001, s.140

v některém nebi. Kdo se narodil jako člověk, zvláště pak v buddhistické zemi, má štěstí, protože se mu naskýtá možnost uniknout neblahému koloběhu. Mniši se v kláštorech učí meditačním postupům a klášternímu řádu, který pravidelně odříkávají spolu se zpovědí. Théravádští mniši žijí v přísném celibátu a nesmějí pracovat a dotýkat se peněz. Jejich jediným majetkem je jejich oděv a několik předmětů denní potřeby, jako je kartáček na zuby a žebrací váček.⁷ Jsou zcela závislí na milodarech laiků, kteří od nich na oplátku očekávají, že pomohou uchovat Buddhovo učení.

3.4 Dynastie a obchodníci

Počátek 16.století zastihl jihovýchodní Asii ve znamení nové éry, neboť sem dorazili evropští obchodníci v touze po cenném koření. Staré říše v té době upadaly a vznikaly nové státy, které začaly využívat příležitosti v obchodu s cizinou. V pevninské části jihovýchodní Asie, kde se dnes rozkládá Thajsko, Barma a Vietnam, vládly tři dynastie. Thajsko bylo opakovaně napadáno Barmou. Když barmské okupační síly ze země odešly, hlavní město Thajska *Ajuthaja* převzalo kontrolu nad thajským územím i sousední Kambodžou. Král Narai, který zde v polovině 17.století vládl, zavedl správní reformy a rozšířil moc Ajuthaje i na muslimské státy na jihu. Ve Vietnamu od počátku 16.století probíhaly války mezi soupeřícími klany, z nichž každý si osoboval právo podporovat dynastii Le (1428-1788); například klan Mac, vládoucí na severu, nebo Nguyen ve středním Vietnamu. Během 17.století zůstala země rozdělena, a klan Nguyen musel tentokrát čelit klanu Trinh. Vietnam se během tohoto období rozšířil směrem na jih, rozbil staré čamské státy a v 60 letech 18.století získal moc nad deltou Mekongu. Dynastie Le ve Vietnamu podlehla v roce 1788 při rolnickém povstání vedeném bratry Taysonovými, kteří pak vládli zemi až do roku 1802. Z nepokojů však vyrůstaly

⁷ McLoughlin, S., Světová náboženství v kostce, Praha 2005, s 52

nové dynastie. Tentokrát to byla nová vietnamská dynastie Nguyen, která právě v roce 1802 porazila Taysony a založila si nové hlavní město Hue.

První z evropských obchodních velmocí, které přišly do jihovýchodní Asie, byli Portugalci. Alfonso de Albuquerque, portugalský místokrál, zaútočil v roce 1511 na Malakku a na východní ostrovy, aby na výnosný obchod s kořením zavedl královský monopol. Následovala ho řada najatých dobrodruhů a obchodníků. Monopol však nikdy nebyl efektivní a počátkem 17.století začali portugalskou kontrolu v této oblasti podrývat nizozemští a angličtí obchodníci. Španělský zájem o jihovýchodní Asii vzbudila výprava, která se vydala v roce 1542 z Mexika na sever souostroví známého jako Filipíny (podle španělského korunního prince Filipa). Od roku 1564 je Španělé okupovali a za jejich hlavní město si zvolili Manilu. Nikdy však v této kolonii nezískali zlato, jak doufali, museli se pouze spokojit s dobrou polohou vzhledem k obchodování s Čínou. Proti Portugalcům sem od začátku 17.století vysílala výpravy nizozemská Východoindická společnost, která fungovala jako dobře řízená akciová společnost se značnou vojenskou silou. Měla hlavní sídlo v Batavii, odkud do Evropy vyvážela koření a exotické zboží. V 18.století rozšířila své zájmy do jihovýchodní Asie také britská Východoindická společnost, aby tak mohla financovat vlastní obchod s Čínou. Dostala se zde s Nizozemci do konfliktu. Ten trval do roku 1824, kdy došlo mezi Nizozemci a Brity ke smlouvě, která vymezila linii jižně od Singapuru, ponechávajíc Britům převahu na poloostrově a Nizozemcům nad ostrovy s tím, že Britové v této oblasti směli obchodovat. Smlouva zůstala v platnosti celé následující století a zahájila éru formálního dobývání kolonií. V 19.století probíhala v jihovýchodní Asii konsolidace koloniální vlády a vznikaly

nové politické hranice. Současně však docházelo k rychlému hospodářskému rozvoji a sociální změně. Ale i v době největšího rozmachu evropských sil se objevovaly nové síly, které se stavěly proti cizí nadvládě.⁸

3.5 Francouzská kolonizace

Francie mohla projevit svůj zájem o jihovýchodní Asii až po skončení Velké buržoazní revoluce a následných napoleonských válek, tedy až v polovině 19.století, kdy došlo k prvním incidentům mezi francouzským a vietnamským loďstvem. Skutečné dobývání země pak začalo roku 1858, kdy Francouzi obsadili Danang a o rok později také Saigon, jenž se v té době stával novým významným městem jihu. Francouzské obchodní zájmy v Indočíně a francouzská podpora katolických misí vyústily v politickou intervenci v oblasti. Mezi lety 1858 až 1867 vzrostly konflikty s rodem Nguyen, jejichž příčinou bylo pronásledování katolíků; ovládnutý jih se stal francouzskou kolonií Kočinčínou. Vzdávající francouzský zájem o sever vedl v roce 1885 k válce s Čínou a po ní se Annam a Tonkin staly francouzským protektorátem. Tato území společně s Kambodžským královstvím a čtyři laoská knížectví se spojila, aby v roce 1887 vytvořila Francouzskou Indočínu v čele s generálním guvernérem. Zprvu se francouzský vliv nejvíce projevoval v Kočinčíně, ale v 90.letech 19.století se francouzská vláda čím dál víc vměšovala do politiky celé Indočíny. Císařský dvůr chtěl zachovat dobré hospodářské a obchodní styky s Francií, z čehož pramenila nepřiliš důsledná obrana země. Navíc konzervativní panovníci odmítali jakékoliv razantnější reformy státní správy, vzdělávacího systému a zejména armády. Tato naivita vyústila roku 1862 v dohodu, na jejímž základě postoupil vietnamský královský dvůr Francouzům část jižního území, jež o šest let později obsadili kolonizátoři celé a dali mu status kolonie.

⁸ Tematická encyklopedie Larousse, sv.5: Dějiny lidstva, Praha 2000, s.282

V roce 1874 docílila Francie povolení volné plavby po Rudé řece a zřízení vojenské posádky přímo v Hanoji, odkud šířila postupně svůj vliv i do centrálního Vietnamu. Jako oporu své vlády si nový režim snažil naklonit feudální pány, jejichž moc se snažil posílit na úkor stávajícího úřednického systému, tvořeného zejména intelektuály, kteří s novými pány odmítali aktivně spolupracovat. Hlavou každého z pěti států (Kočinčina, Annam, Tonkin, Laos, Kambodža) byl tzv. vrchní rezident. Hlavnímu rezidentovi podléhala dokonce i Rada královské rodiny, které v roce 1899 bylo odebráno právo vybírat daně. Král byl sice až do roku 1945 považován za hlavu státu, ale neměl žádné větší výkonné pravomoce. Ty ve svých rukou zcela soustředila francouzská administrativa. Francií spravovaný stát zavedl monopol na obchod se solí, opiem a alkoholem. Na úkor půdy drobných zemědělců byly budovány rozsáhlé plantáže na pěstování kaučuku, čaje a kávy. Mezi pozitivnější kroky patří snaha o budování železnice a lepších cestovních komunikací.

Za první světové války byl Vietnam využíván jako zdroj potravin pro francouzskou armádu, což někdy vedlo i k velkým hladomorům a neúspěšným povstáním. K jejich větší organizovanosti na ideologickém a nacionalistickém základu docházelo až ve 20. a 30. letech 20. století. V tomto období proběhlo mnoho stávek a demonstrací, ale většina z nich byla krvavě potlačena a byly při nich zabity tisíce a uvězněno více než deset tisíc osob. I když do národnostního hnutí často pronikaly prvky počátečních protestů, vznikala v této době celá řada nových typů politických organizací a stran včetně komunistické strany.

3.6 Druhá světová válka a nezávislost

Japonsko už ve 30. letech začalo považovat jihovýchodní Asii za klíčový zdroj přírodních surovin a během druhé světové války se snažilo oblast anektovat. Spolu s Thajskem vytvořilo

alianci a pod záminkou, že pomáhá vichyskému režimu ve Francii, ve skutečnosti Francouzskou Indočínu do července 1941 okupovalo. V té době se ve Vietnamu objevuje vzdělaný vlastenec Nguyen Ai Quoc, později známý jako Ho Či Min, který stál u zrodu Ligy za nezávislost Vietnamu. Její vojensky cvičení členové položili v roce 1945 základ vzniku vietnamské osvobozené armády, která se podílela na vyhnání Japonců ze země. V srpnu 1945 se na celém území Vietnamu rozrostlo celonárodní povstání nazývané Srpnová revoluce.⁹ Povstalci ovládli Tonkin, aniž by narazili na vážnější odpor Japonců a Francouzů. 25. srpna přijel Ho Či Min do Hanoje, kde ho národně osvobozený výbor jmenoval vietnamským prezidentem a určil státní vlajku a hymnu. Vietnamská demokratická republika (VDR) vedená komunistickým vůdcem Ho Či Minem vznikla po japonské kapitulaci 2. září 1945. Čínská armáda okupovala Severní Vietnam až k 16. rovnoběžce a Britové ovládali jih. Když Francouzi v březnu 1946 znovu převzali kontrolu jihu, přesvědčil je Ho Či Min, aby uznali sever jako svobodný stát v rámci federace francouzské Indočíny. Poté se však dostali Francouzi s Ho Či Minem do sporu, který v prosinci 1946 vyvrcholil válkou mezi VDR a jihem. Konflikt skončil až v roce 1954, když byli Francouzi poraženi u Dien-bien-phu. Mírové rozhovory, které byly předmětem jednání mezinárodní konference v Ženevě, rozdělily Vietnam podél 17. rovnoběžky mezi komunistickou VDR na severu a Vietnam podporovaný Spojenými státy na jihu, s hlavním městem Saigon. V žádném případě se ale nehovořilo o trvalém rozdělení Vietnamu; byl stanoven i termín voleb, po kterých mělo dojít ke sjednocení Vietnamu v červenci roku 1956.

Spojené státy se obávaly, že by vítězství komunistů na jihu mohlo vést k dalším komunistickým vítězstvím v celé oblasti (tzv. teorie domina), a proto vyslaly na jih velkou

⁹ Hlavatá, L., Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s.167

vojenskou pomoc. Když byla v srpnu 1964 jedna americká válečná loď napadena jednotkami Severního Vietnamu, schválil americký Kongres přímou intervenci. První jednotky americké námořní pěchoty dorazily v březnu 1965; do roku 1967 čítaly americké jednotky 525 000 vojáků. Americký armádní generál William Westmoreland rozmístil ve Vietnamu velký počet branců, ale „srdce a mysl“ vesničanů nezískal.¹⁰ V únoru 1968 odstartovali komunisté ofenzivu, při níž se jim téměř podařilo dobýt Saigon. Představa Američanů o brzkém vítězství se tak stala iluzí. Jak se krutá a nákladná válka protahovala a ve Spojených státech proti ní sílil masový odpor, byl v roce 1968 zahájen v Paříži mírový proces, který skončil v lednu 1973. Tehdy také začaly americké jednotky opouštět Vietnam. Poslední američtí vojáci odešli v březnu 1973. V dubnu 1975 opustili Vietnam poslední civilisté a země byla sjednocena pod komunistickou vládou jako Vietnamská socialistická republika. Kambodža se stala demokratickou Kampučíí. Mezi oběma státy docházelo ke konfliktům. V lednu 1979 padlo kambodžské hlavní město Phnompenh za oběť vietnamské invazi, a v únoru napadla severní Vietnam Čína. Spojenectví vytvořená během studené války – zejména úzké vztahy Vietnamu se Sovětským svazem nově posílila historické rivality. Kambodža navíc zahájila katastrofální politiku pod vedením **Pol Pota**, což po několika letech donutilo Vietnamce, aby znovu intervenovali v Kambodže a ustavili tam umírněnější vládu. Proti této provietnamské vládě se bouřili nejen Rudí Khmerové, ale také koalice stran vedená předrevolučním kambodžským vládcem princem Norodomem Sihanukem. V roce 1991 byla podepsána dohoda o klidu zbraní a Sihanuk se po volbách v roce 1993 stal kambodžským králem. Odpor a boje Rudých Khmerů se v polovině 90.let obnovily.

¹⁰ Tematická encyklopedie Larousse , sv.5:Dějiny lidstva, Praha 2000, s.285

V roce 1996 však řada Rudých Khmerů přešla na stranu vlády, ale zároveň napjatý vztah mezi stranami vládní koalice způsobil vládní krizi. V roce 1997 byl Pol Pot zajat, souzen a uvězněn a v dubnu 1998 zemřel. Od 80.let se Vietnam vydal novým směrem liberálních hospodářských reforem a otevřenosti; v roce 1995 byly obnoveny plné diplomatické vztahy se Spojenými státy.

3.7 Vietnamsko-české vztahy

Současné česko-vietnamské vztahy jsou výsledkem složitého několikasetletého historického vývoje, a nejen událostí druhé poloviny 20.století. Těžko v naší historii hledat významnějšího objevitele, než byl františkánský mnich Oldřich Čech, který se na začátku 14.století jako misionář dostal z Benátek přes Cařihrad, Persii a Indii do Indonésie. Odtud se přeplavil do oblasti Vietnamu, odkud se vydal na sever do Číny a poté se vrátil zpět do Evropy. Originál jeho cestopisu se nedochoval. Zachovalo se ale 73 prepisů v různých jazycích.¹¹ Vietnam (tehdy čamskou říší) popisuje jako zemi bohatou. „Král, že má několik manželek a hodně dětí. Nejvíce se Oldřich pozastavuje nad množstvím slonů na královském dvoře, o které je pečováno jako o skot. V další části kapitoly je popisován zvláštní přírodní úkaz, kdy rybí hejna vyskakují v určitou dobu na skalnaté břehy. Lidé je pak sesbírají a nemusí se vůbec namáhat jejich lovem.“¹² Zajímavá je také zmínka o upalování vdov spolu se zemřelými manžely, která jasně ukazuje na hinduistické náboženství, které v té době v oblasti převládalo. Další dochovanou zprávu o území dnešního Vietnamu nám zanechal jezuitský misionář Matyáš Kukulín z Mohelnice v 17.století.. Zprávu o své misijní činnosti napsal v latině. I další kontakty s Vietnamem vycházely z církevního prostředí, hlavně středoevropského, jehož misionáři se osvědčili jednak houževnatostí a vytrvalostí, jednak znalostí různých umění a řemesel.

¹¹ Hlavatá, L., Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s.255

¹² Tamtéž, s.256

Misionáři z Čech prosluli hlavně v lékařství a lékárnictví. Díky těmto znalostem si vydobyli v Kočičíně a Tonkinu vysoké pocty u královského dvora. Nejvýznamnějším jezuitou, působícím na území Vietnamu, byl Jan Köffler. Tento pražský Němec studoval vietnamštinu a jako misionář si zde vydobyl slávu svým léčitelským uměním a na panovnickém dvoře zastával místo dvorního lékaře, astrologa a matematika. To už hovoříme o 18.století. O rozvoj katolické misie v této oblasti se zasloužili další, jako byli např. Václav Paleček z Prahy, Jan Hoppe ze Slezska, Jan Gruber z Nymburka, Jan Siebert z Jihlavy, který se dokonce stal osobním lékařem panovníka v Kočičíně.

Patrně první česky psanou knihu, která přibližovala čtenáři vietnamskou problematiku, sestavil známý nakladatel Václav Matěj Kramerius v roce 1810. Tisk s názvem *Způsoby, mravy a mínění Čínů a Kočičínů, s podotknutím zemského řízení a náboženství jejich* vyšel až po jeho smrti. O Vietnamu se také zmiňuje *Všeobecný zeměpis neb Geografia* Karla Šádka z roku 1824. Také ve významných encyklopediích Riegerově a Ottově *Slovníku naučném* se objevují hesla Anam, Tonkin a Kočičína. V době vzestupu rakousko-uherského loďstva, které vyslalo lodě do oblasti Dálného východu, se prostřednictvím pohlednic posílaných českými námořníky obyvatelé českých zemí seznamují s tamní krajinou a architekturou. Nejvýznamnějším odborníkem na oblast jihovýchodní Asie začátku 20.století a v období první republiky byl Rudolf Cicvárek, pražský advokát, který ze svého pobytu ve Vietnamu roku 1911 vytěžil pro knihu *Asijské problémy*, v níž nastínil až neskutečně přesně další politicko-ekonomický vývoj v této oblasti. Obchodní kontakty s Vietnamem byly reprezentovány jako i jinde ve světě především činností firmy Baťa. Jan Antonín Baťa se o stavu vietnamského hospodářství přesvědčil při své studijní cestě kolem světa v roce 1937.

Ve 40. letech v Hai Phongu zakládá obchod, který zde vydržel až do roku 1954. Ve 30. a 40. letech se v českém tisku v souvislosti se vznikem antikoloniálního hnutí začínají objevovat články, které se o francouzské koloniální přítomnosti v Indočíně vyjadřují kriticky. Správa Francouzské Indočíny byla založena na represivních složkách. Jednou z nejdůležitějších jednotek byla cizinecká legie, kde bylo zapojeno i mnoho Čechoslováků, zvláště v období velké hospodářské krize. Někteří vstupovali do legie v touze po dobrodružství, největší zájem o vstup byl zaznamenán po roce 1948, kdy se přidal další důvod – boj proti komunismu. Je třeba připomenout prvního Vietnamce, který se usadil v Praze, byl jím Luong Van Tich, který v roce 1950 přišel do Československa studovat. Poválečné česko-vietnamské vztahy se zrodily v únoru 1950, když čs. vláda uznala Vietnamskou demokratickou republiku. Rozvíjet ale jakékoli užší vztahy v podmínkách válečných operací, které na severu Vietnamu probíhaly, bylo velmi nesnadné. V roce 1953 se podařilo zorganizovat ve Vietnamu výstavu fotografií zachycujících budování socialismu v Československu, která ale byla v důsledku válečných operací zničena. Po uzavření tzv. Ženevských dohod v roce 1954 přicestoval do Vietnamu první československý velvyslanec Vladimír Knap. Samotná cesta mu z Prahy trvala 13 dnů a byla vykonána částečně letecky, vlakem, osobními vozy a nákladním vozem až do Hanoje.¹³ Vietnamská ambasáda v Praze zahájila svou činnost v červenci 1955. Od padesátých let pak mluvíme o „bratrské“ pomoci, na jejíž základě se rozvíjejí česko-vietnamské vztahy. Úroveň života byla ve VDR v této době tristní, vázlo zásobování potravinami, průmysl zde nebyl téměř žádný, zdravotní péče minimální (na 1 vysokoškolsky vzdělaného lékaře připadalo 120 000 obyvatel).

¹³ Hlavatá, L., Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s.266

Pomoc přátelých zemí byla pro VDR nenahraditelná. První dohody o pomoci se tedy zaměřovaly na nenávratné peněžní dary, poskytování úvěrů na dodávky zboží.

Československo dodávalo do Vietnamu technologie a strojní zařízení, nákladní automobily, autobusy, pneumatiky atd. Vietnam vyvážel především suroviny jako uhlí, některé druhy vzácných dřevin, kůže, olovo a zinek, rýži, kukuřici atd. V Hai Phongu bylo zahájeno budování čs. nemocnice s československým vedením.

Vietnamské hospodářství založené hlavně na zemědělské výrobě však nebylo schopno, díky sezónním výkyvům způsobeným počasím, dodržovat nasmlouvané dodávky rýže a dalších surovin, což postupně vedlo k zadlužování a v roce 1961, po velké neúrodě rýže, dosáhl vietnamský dluh vůči ČSSR částky 43 000 000 Kč. Spolupráce v 60. letech byla poznamenána americko-vietnamským konfliktem, který vtáhl celý Vietnam do kruté a devastující války. Zároveň nezůstal jednotný ani socialistický blok, kde se naplno projevil rozkol mezi SSSR a Čínou. Severní Vietnam potřeboval podporu obou zemí, a tak dlouhé roky úspěšně lavíroval mezi oběma. Československo se angažovalo ve vietnamském konfliktu tak, že dodávalo vojenský materiál (zbraně, zejména lehké, jež jsou dodnes ve Vietnamu vysoce oceňovány, náboje, trhaviny, mobilní polní opravny zbraní, mobilní polní ošetřovny a léky). V druhé polovině 60. let v Československu sílí reformní hnutí a to přineslo v československo-vietnamských stycích mírné ochlazení. Vietnamští komunisté se obávali reformního vývoje u nás, a dokonce před tímto „*nezdravým volnomyšlenkářstvím*“¹⁴ varovali vietnamské studenty, kteří zde tehdy studovali. Po srpnu 1968 se však VDR plně ztotožnila s „bratrskou pomocí“ zemí socialistického tábora Československu. První polovina 70. let znamenala pro Vietnam vyvrcholení sjednocovacích bojů pod nadvládou severovietnamských

¹⁴ Hlavatá, L., Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s.272

komunistů. Spojené státy bombardovaly Hanoj a další důležitá města. Byla zničena už tak chatrná dopravní síť, průmysl i zemědělství nedosahovaly ani předválečné úrovně. Situace v zásobování obyvatelstva potravinami byla zoufalá. Československo stabilně Severní Vietnam podporovalo ekonomicky i politicky. Celkový úvěrový limit poskytnutý Vietnamu na základě smluv o spolupráci činil 120 mil. Rbl. Na konci 70.let se uskutečnilo několik návštěv představitelů obou zemí, vietnamský ministr zahraničních věcí zde pobýval i na neoficiálním léčebném pobytu Karlových Varech. Během návštěvy ve Vietnamu naše politická reprezentace podepsala novou kulturní dohodu, která zahrnovala už celé území sjednoceného Vietnamu. Zajímavá byla dohoda o civilní a letecké dopravě, která otevřela základ k otevření přímého leteckého spojení mezi Hanojí a Prahou (koncem 90.let bylo zrušeno). I v 80.letech pokračovala československá ekonomická podpora Vietnamu ve formě dodávek našich strojů, přístrojů a zařízení pro vietnamské vědecké ústavy a laboratoře. ČSLA pomáhala při výcviku vietnamských vojenských pilotů a dodávala vojenský materiál a techniku. Roku 1983 Československo poskytlo Vietnamu bezplatnou pomoc ve výši 52 mil. rublů. Jednalo se o dodávky obilí, léků a strojních zařízení. Z Vietnamu jsme dováželi cín, kaučuk, čaj, pepř, arašídy, skořici, ovocné a zeleninové konzervy, jutu a kachní peří. Na konci 80. let byla ve Vietnamu zahájena přestavba pod názvem „doi moi“, tzn. postupného ekonomického otevírání země. Dosavadní spolupráce mezi zeměmi pokračovala, ale v těchto nových podmínkách bylo jasné, že ekonomický model téměř nezištné všestranné pomoci Vietnamu bude muset být přehodnocen. Přesto byl ještě v lednu 1989 schválen plán bezplatné materiální pomoci Československa Vietnamu spočívající v rekonstrukci a vybavení nemocnice v Hai Phongu a ještě téhož roku byl v tomto městě postavený jako dar Dům kultury.

Listopadová revoluce 1989 byla jednoznačným zlomem ve vztazích Československa a Vietnamu, který proměnil podobu vzájemných vztahů. V důsledku ekonomických změn odešla z československých podniků řada vietnamských dělníků, zahraniční obchod se socialistickým Vietnamem procházel útlumem. I přes nevyřešené otázky vzájemných dluhů a pohledávek poskytovalo Československo a dále Česká republika Vietnamu humanitární a rozvojovou pomoc i po roce 2000. Stále podporuje nemocnici v Hai Phongu, dodává české obuvnické stroje, věnovalo příspěvek na vybudování učňovského střediska v Hai Phongu.¹⁵ V oblasti kultury se Československo soustředilo na podporu vědecké spolupráce a přijímání vietnamských studentů do svých škol a učilišť. Každoročně Československo přijímalo ke studiu na vysokých školách 120 až 150 vietnamských studentů a docházelo k výměnám vědeckých pracovníků. V polovině 80.let pracovalo v ČSSR 26 000 vietnamských dělníků, učilo se přes 3000 učňů. Do vietnamštiny byli překládáni čeští autoři (K.Čapek, V.Nezval), vydávaly se u nás gramofonové desky s vietnamskými písněmi, ve Vietnamu se pravidelně pořádaly festivaly československého filmu. Nejvýznamnějším nositelem a šířitelem povědomí o naší kultuře ve Vietnamu a vietnamské kultuře v Československu a posléze České republice však byli a jsou studenti a pracovníci vietnamského původu a jejich děti. Generace narozená po roce 1989 je už často plně sociokulturně zapojena do českého prostředí. Přesto působí jako komunita velmi uzavřená a dbalá tradičních vietnamských hodnot. Je zajímavé, že řada Vietnamců, kteří se po studiu v Československu vrátili zpět do vlasti, se dokázala často prosadit do vedoucích pozic ve vietnamských podnicích, nebo dokonce do nejvyšších míst vietnamského politického života. Vzdělání, které u nás získali, jim zajistilo náskok v konkurenci uvnitř Vietnamu.

¹⁵ Hlavatá, L., Dějiny Vietnamu, Praha 2008, s.277

Seznam použité literatury:

Hlavatá, L., *Dějiny Vietnamu*, Lidové noviny, Praha 2008

Keene, M., *Světová náboženství*, Knižní klub, Praha 2008

McLoughlin, S., *Světová náboženství v kostce*, Rebo, Praha 2005

Tematická encyklopedie Larousse, sv.5: Dějiny lidstva, Albatros, Praha 2000

Tematická encyklopedie Larousse, sv.6: Lidská společnost, Albatros, Praha 2001

Tematická encyklopedie Larousse, sv.4: Umění a literatura, Albatros, Praha 1999